

پدر و مادر، حقوق و نیازهای عاطفی

مهري زينهارى

در مکتب اسلام، احترام و تکریم پدر و مادر و خوش رفتاری با آنها از جایگاه ویژه ای برخوردار است، به طوری که بی توجهی به بسیاری از نیازمندیهای روحی و روانی آنها، ناسازگاری های طولانی را به دنبال خواهد داشت.

پدران و مادران به خاطر زحمات شبانه روزی و سختی های گوناگونی که بابت پرستاری و تامین سلامت روحی و جسمی فرزند متحمل شده اند، به قدرشناسی و احترام از سوی فرزندان خود نیازمند بوده و از آن لذت می برند. چه بسیار پدران و مادرانی که از نظر مالی به پسر یا دختر خود محتاج نباشند ولی توجهات پی در پی و محبت فرزندان را از ضروریات نیاز روحی خود می دانند.

مقام و مرتبت والدین در قرآن و روایات به گونه ای است که لزوم احسان به آنها در کنار پرستش خدا مطرح شده است، به طوری که پرستش خدا بدون نیکی به پدر و مادر ناقص است.

حضرت امام رضا (ع) می فرماید:

«خداوند فرمان داده است که بندگانش، او و پدر و مادر را شکرگذاری کنند [که خود يك نوع احترام است] پس کسی که پدر و مادرش را سپاس نگوید، خدا را هم سپاسگزاری نکرده است.» (۱)

از حضرت امام صادق (ع) سوال شد که کدام اعمال با فضیلت تر و بهتر است؟ امام (ع) در جواب فرمود:
«الصلاه لوقتها و برد الوالدین و الجهاد فی سبیل الله عز و جل.» (۲)
نماز را در اول وقت خواندن، نیکی به پدر و مادر و جهاد در راه خدا.

در عظمت و ارزش احسان به والدین همین بس که در ردیف نماز اول وقت و جنگ در راه خدا قرار گرفته است.

دستور عمومی

احسان و خوش رفتاری با پدر و مادر این گونه نیست که به گروهی از آنها اختصاص داشته باشد و بقیه به خاطر اشکالات فکری، علمی، اخلاقی و رفتاری، مورد بی مهری و بی توجهی قرار گیرند. بلکه پدر و مادر با هر مکتب و مرامی و با هر سلوک رفتاری، احترام شان لازم و ضروری است.

حضرت امام باقر (ع) می فرماید:

«در سه چیز خداوند به کسی اجازه تخلف نداده است:

- 1- رد کردن امانت به صاحبش، خواه نیکوکار باشد یا بدکار.
- 2- وفای به عهد، چه با نیکوکار و چه با بدکار.
- 3- نیکی و خوش رفتاری با والدین خواه صالح و نیکوکار باشند خواه فاجر و بدکار.» (۳)

با این بیان، عذر بسیاری از مردم در بی توجهی و بی احترامی به پدر و مادرشان پذیرفته نیست. پدری که با ارزش های انقلاب اسلامی مخالف است و آنها را به مسخره می گیرد و یا مادری که نسبت به بعضی از اصول اسلامی سست و متزلزل است، نباید از احسان و احترام فرزندان محروم باشد، نباید مطرود شود، نباید با او قطع رحم شود. بلکه باید به او بیشتر محبت کرد و با عمل او را به ارزشهای اسلامی دعوت نمود، و یا لااقل با زبانی نرم و آرام آنها را امر به معروف و نهی از منکر کرد.

حضرت امام خمینی(ره) در پاسخ به سوال یکی از مقلدین خود که می پرسد: «آیا انسان می تواند از نظر شرعی با خویشاوندانی که بی تقوا و بی نماز و ضد انقلاب اند، از قبیل پدر، مادر، خواهر و غیره قطع رحم نماید؟! می فرمایند:

«قطع رحم جایز نیست، ولی باید آنها را با مراعات موازین، امر به معروف و نهی از منکر نمایم.» (۴)

دیگری می پرسد: اینجانب پدری دارم که خوش اخلاق نیست و مغرور و خودپرور می باشد، در حق خانواده خود ظلم روا می دارد، و من از وقتی که به تکلیف رسیده ام در حال مبارزه با پدرم هستم. اگر جوابش را همان موقع در حضور دیگران بدهم که کار نادرست و ناشایست انجام داده ام و اگر تنها با پدرم صحبت نمایم، حرفم را قبول نمی کند و می گوید: در مقابل پدرت درشتی نکن؛ خلاصه نمی دانم چه کنم؟»

امام(ره) در پاسخ می فرمایند:

«حفظ احترام والدین و مراعات ادب در صحبت با آنان لازم است و در موارد امر به معروف و نهی از منکر اگر مایوس از تاثیر باشید، تکلیف ساقط است.» (۵)

تقدم احترام مادر بر پدر

از آنجا که تلاش، دل سوزی، بیدارخوابی و سرمایه گذاری مادی و معنوی مادر در مورد فرزند به مراتب بیشتر از پدر است، باید از احترام و توجه بیشتری برخوردار باشد، زیرا او در شرایطی تحمل زحمت کرده است که هیچ کس حاضر نیست در آن شرایط برای کسی زحمت بکشد، از شیر جانش به فرزندش غذا داده است، در دوران بارداری همه سختی ها و غصه ها را بر خود هموار کرده است، با رضایت برای آسایش فرزند از خواب خویش چشم پوشیده است، حاضر شده خودش گرسنه بماند اما فرزندش را سیر کند، او را بپوشاند اگر چه خودش پوشیده نباشد، او سیراب باشد اگر چه خودش تشنه بماند، دامن او بستر آسایش فرزند و سینه اش منبع آب و غذای او بوده است.

تو را بیش از پدر، بیچاره مادر	برو بیش از پدر خواهش که خواهد
تو را چون جان به بر بیچاره مادر	نگهداری کند نه ماه و نه روز
شب از بیم خطر بیچاره مادر	از این پهلو به آن پهلو نغلطد
بگیرد در نظر بیچاره مادر	به وقت زادن تو مرگ خود را

و از همه مهم تر اینکه، این سختی ها را با رغبت و بدون منت انجام داده است.

حضرت امام صادق(ع) می فرماید:

فردی خدمت رسول خدا (ص) آمد و از نیکی به پدر و مادر سوال کرد، حضرت فرمود:

«به مادرت نیکی کن، به مادرت نیکی کن، به مادرت نیکی کن، به پدرت نیکی کن، به پدرت نیکی کن، به پدرت نیکی کن» و نیکی به مادر را بر نیکی به پدر مقدم داشت. (۶)

«نیازهای عمده والدین»

۱- علاقه به احترام و قدرشناسی

زحمت های شبانه روزی و چه بسا طاقت فرسای پدر و مادر در تربیت روحی و جسمی فرزند موجب می شود تا آنها رعایت احترام از سوی اطرافیان را دوست داشته باشند. توجه به خدمات آنها در راستای سلامتی، تحصیل، بهداشت، راهنمایی فرزندان، از ضرورت های بهداشت روانی آنهاست. آنها دوست دارند تا کوچک ترها، نوه ها و فامیل در ایام جشن و شادی به دیدن شان رفته و در مجالس مهمانی و سرور آنها را دعوت کرده و نهایت اکرام و احترام را در موردشان به کار برند.

۲. علاقه به محبت و آرامش

یکی از ضروری ترین نیازهای دوران سالمندی به ویژه در مورد پدران و مادران این است که از محبت اطرافیان و آرامش روحی بهره مند باشند. آنها می خواهند مورد قبول اطرافیان و فرزندان خود باشند، دوست دارند مستقل زندگی کنند و سربار فرزندان نباشند. از این رو یکی از عوامل آرامش پدر یا مادر این است که وسیله انس و الفت برای خود داشته باشند. پدر یا مادری که در «تجرد و تنهایی» به سر می برد و مونس و همراه خود را از دست داده است، دوست دارد که فرزندان در حق او «محبت» کرده و همسری که پدر یا مادرشان در کنار او آرام گیرد، برایش انتخاب کنند. متأسفانه یکی از افکار ناپسند که در بین بسیاری از خانواده ها به ویژه زنان وجود دارد این است که حاضر نیستند کسی را به جای پدر یا مادرشان در خانه ببینند، که این، خود از افکار و اندیشه های غلط اجتماعی است که باید با آن مبارزه شود. چه بسیار زنان یا مردانی که از ترس فرزندان خود در عالم «تنهایی و غم» به سر می برند و حتی نمی توانند «گمشده» خود را در رفت و آمد فرزندان و محبت های آنها پیدا کنند.

حقوق پدر

پدر موجب شخصیت اجتماعی فرزندان است. حضور او در محیط خانه عامل کنترل و عدالت است و نبودش موجب نگرانی، بی نظمی و ناآشنایی فرزندان با مشکلات اجتماعی است. از این رو باید در آشکار و نهان مورد احترام و تعظیم باشد. در صحبت کردن با او، نشستن و راه رفتن همراه او، نام بردن او و ... همه آداب و رسوم ادب و احترام به کار گرفته شود.

حضرت امام کاظم (ع) می فرماید:

«شخصی از رسول خدا(ص) سوال کرد: حق پدر بر فرزندش چیست؟ آن حضرت در جواب فرمود: «او را با نامش صدا نزن، جلوتر از او راه نرود، جلوی او ننشیند، کاری نکند که مردم پدرش را ناسزا و فحش گویند.» (۷)

حضرت امام باقر (ع) می فرماید:

«پدرم نگاهش به مردی افتاد که پسرش در حال راه رفتن به بازوی پدرش تکیه داده بود. پدرم دیگر تا آخر عمر از شدت خشم و غضب با این فرزند صحبت نکرد.» (۸)

عاق والدین

«عاق والدین» به کسی گفته می شود که پدر و مادر هر دو از او ناراضی باشند.

مقام و موقعیت پدر و مادر آنقدر رفیع است که بی حرمتی، اهانت، بدی و اسباب خشم و غضب آنها را فراهم کردن از گناهان کبیره شمرده شده است و مجازاتش در همین دنیا به سراغ فرزندان ناصالح خواهد آمد.

اگر پدر یا مادری از عمل، رفتار و گفتار فرزندش ناخشنود شود و با دلی سوخته و خاطری رنجیده از فرزند نگران گردد، آثار مادی و معنوی ناشایستی را برای فرزند به دنبال خواهد داشت. بی رغبتی به عبادت، بی علاقه‌گی به کار خیر، تلخی و ناکامی در زندگی، بی رونقی در کار و کسب، عدم توفیق در مناجات و تحصیل علم، همگی می توانند از پیامدهای آزار و اذیت پدر و مادر باشند.

شاید بسیاری از پدران و مادران از بدرفتاری فرزندان نسبت به ایشان شکایت کنند و بگویند با اینکه در حق آنها خوبی می کنیم، احترام ما را حفظ نکرده و از خوش رفتاری در حق ما مضایقه می کنند. در پاسخ این گونه افراد می گوئیم که: آیا هیچ اندیشیده اید که شاید این بدرفتاری فرزندان نتیجه و کیفر بدرفتاری شما پدران و مادران با والدین خود باشد؟ چون خود اینها در حق پدران شان خوش رفتاری نکردند و فرزندان شان هم در حق این پدران و مادران خوش رفتاری نمی کنند.

پیامبر رحمت حضرت محمد مصطفی(ص) می فرماید:

«بروا اذباکم بیرکم ابناکم.» (۹)

به پدران و مادرانتان نیکی کنید تا فرزندانتان به شما نیکی کنند.

امیر مومنان علی(ع) می فرماید:

رسول خدا(ص) فرمود: عقوبت سه گناه در همین دنیاست و تا آخرت به تاخیر نمی افتد. آزار و اذیت پدر و مادر، ظلم به مردم، ناسپاسی احسان و نیکی. (۱۰)

در پایان به این مطلب اشاره می کنیم که نیکی به پدر و مادر، مخصوص کسانی که در قید حیات هستند، نیست بلکه آنها که از دنیا رفته اند، نیز به نیکی و خیرات فرزندان و بازماندگان خود نیازمندند. در روایات اسلامی بر این مساله اشاره شده است که برای والدین از دست رفته خود، نماز، روزه، حج انجام داده و صدقه داده و آنها را خوشحال کنید.
ان شاء الله

1- عیون اخبار الرضا، ج ۲، ص ۲۵۸.

2- اصول کافی، ج ۲، ص ۱۵۸.

3- همان ماخذ، ص ۱۶۲.

4- استفتات امام خمینی(ره)، ج ۱، ص ۴۸۸، بخش امر به معروف و نهی از منکر.

5- همان مدرک.

6- اصول کافی، ج ۲، ص ۱۶۲.

7- همان ماخذ، ص ۱۵۸.

8- همان ماخذ، ص ۲۴۹.

9- بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۶۵.

10- همان مدرک، ص ۷۴.

منبع: سایت تبیان